

riella karaktären på de biologiska orsakssambanden. Desto mer förvånad blev jag över hennes hypotes angående »... alla överaktiva barn med koncentrationsstörningar som nu diagnostiseras... Har en del av dem som spädbarn blivit alltför starkt stimulerade av ljud och andra intryck som de inte var mogna för?...» (sidan 95) »Hypotesen» är dock en fråga, och det var nog enda gången under läsningen av denna bok som jag undrade hur mycket författaren egentligen »hade på fötterna».

Intressant om gränlandet mellan kropp och själ

Sammanfattningsvis var det en av de mest intressanta och spännande böcker jag läst om vår ständiga utmaning – gränlandet mellan kropp och själ. Den kan varmt rekommenderas. •

Bröd för munnen och bröd för själen

Eva Ström. **Bröd**. 173 sidor. Stockholm: Bonniers 1999. ISBN 91-0-057038-9.

Recensent: Lars Erik Böttiger, professor Saltsjö-Boo.

Eva Ströms nya bok »Bröd», är en E-brevroman. Den 43-åriga Elisa hittar en judisk kalender på ett slarvigt städad hotellrum i Stockholm. I boken finns namnet på en rabbin. Elisa börjar skriva brev till honom, de flesta från en flygresa som hon gör för att delta i ett släktemöte på den amerikanska västkusten. Rabbinen svarar på de första breven med några vykort, men under resans gång får hon inga svar, trots att hon noggrant uppger var i USA hon befinner sig. Hon fantiserar fram en bild av rabbinen, som hon sedan retar sig på, hon betraktar honom som »sin surmulna, motsträviga gud». Men hon behöver honom för att få svar på en brännande fråga, en fråga som hon vill att rabbinen skall gissa vilken det är. I sista brevet från Elisa får vi veta att han aldrig gissade gåtan och aldrig gav något svar på hennes böner.

Sökande efter religionen

Min gissning har jag velat antyda med titeln på min anmälan – Elisans frå-



ga är den grundläggande, finns det en gud och kan han hjälpa mig? Frågan har länge, kanske alltid, funnits i och bakom Eva Ströms texter, mer eller mindre uttalad. »I Kärleken till matematiken», diktsamlingen från 1989, kommer den i dagen: Hur ser min religion ut? Vad bekänner jag mig till? »Bröd» handlar om brödet för munnen, barndomens slarvigt margarinbredda smörgåsar, som barnet Elisa fann på köksbänken när hon från skolan kom till det tomma hemmet. Med bakat bröd av flera smaker och konsistenser minns Elisa sin barndom, minns den träget arbetande tysta handlarfamiljen, minns Sasse, som begick självmord, han var »håmå» som den ständigt bättre vetande äldre Gisela anförtrorde henne. Minns så mycket som varje vuxen kan återkalla i minnet och som varje barn har upplevt, i en eller annan form. Hon bodde på Födelsegatan, i Födelsehuset, båda orden stavade med stor bokstav. Fadern är en av barndomens huvudpersoner. Eva Ström förlorade tidigt sin far i en olyckshändelse. Han för Elisa in i böckernas värld, det är högtidsstunder när han läser högt för barnen och när han ställer till med gäsfest. Mor och mormor är sinsemellan helt olika, något som konkret skildras genom hur de bakar och hur deras bröd smakar, moderns härliga »pösigt gyllenbruna bullar», mormoderns mer drömmande, mer mjölfyllda deg, som snabbt blev kompakt. Elisa föredrar sin mors bröd, modern ger henne »den rätta bönen», brödet och bönen kommer genom modern.

Eva Ström har skrivit en genuin barndomsskildring, där jag är säker på att alla kan känna igen sig, minnas bar-

nets sätt att uppleva sin omvärld. Men det är också en bok där sökandet efter religionen ständigt finns med, även om svaret inte blir mycket tydligare än frågan som ställdes i »Kärleken till matematiken». Ändå kommer behovet av en gud fram mycket starkare här än tidigare i Eva Ströms författarskap, här finns den gamla världen mot den nya, här finns judendomen och gamla testamentet mot det nya. Här finns barnet som lär mot den vuxna människan som söker. Och trots att hon inte får något svar av rabbinen, känner hon sig i slutraderna underligt lätt om hjärtat. Hon reste, trodde hon, till USA men kom tillbaka till barndomen, till Födelsehuset – och Födelsekyrkan – och Betlehem? Elisa slutar sitt sista brev med en snöliknelse: »Jag mindes plötsligt hur det var att vara barn, det var ungefär som den doft man känner när det har snöat, en doft i luften som är mycket kännbar, men alldeles omöjlig att beskriva».

Roman med många bottenar

Jag tycker mycket om både doften och smaken av det bröd Eva Ström har bakat – det har många bottenar. •

Läkaren och makten i romanform

Per Olov Enquist. **Livläkarens besök**. 388 sidor. Stockholm: Norstedts, 1999. ISBN 1-1-300755-6.

Recensent: Carl-Magnus Stolt, professor i humanistisk medicin, Karolinska institutet, Stockholm.

En gång såg jag författaren PO Enquist i Stockholms tunnelbana. Som gammal höjdhoppare var han huvudet högre än alla andra på perrongen. Höjer sig över mängden gör också hans senaste roman »Livläkarens besök». Det är inte vilken roman som helst. Stundtals är den, i mitt tycke, lysande litteratur, med betydande filosofiskt djup och språklig skönhet.

Medicinhistoriskt kunnande

PO Enquist har ju en betydande produktion bakom sig. Jag kan inte skriva